

בריאות תעסוקתית בצה"ל

תקציר

רקע

בריאות תעסוקתית נועדה לשמור על שלומו של האדם במסגרת עבודתו על ידי מניעת סיכונים תעסוקתיים. הוראת פיקוד עליון בנושא בטיחות וגהות קובעת כי "פעילות צבאית לא תבוצע אלא לאחר שנשקלו היבטי הבטיחות והגהות העולים ממנה וכמתחייב מהם".

קצין הרפואה הראשי (קרפ"ר) הוא המנחה המקצועי בתחום "רפואה מונעת - גהות". תפקידי ענף בריאות תעסוקתית במפקדת קרפ"ר הם, בין היתר, לשמש גורם מטה מקצועי בנושא מניעת תחלואה שמקורה בחשיפה לחומרים מסוכנים במקומות עבודה, לעקוב אחר ביצוע הוראות קרפ"ר בנושא ולבצע בקרה.

נתוני מפתח

1,736

מספר בני האדם שחלו במחלות מקצוע בישראל בשנת 2017

כ-800

מספר בני האדם במדינת ישראל הנפטרים מדי שנה ממחלות מקצוע

4.3%

שיעור מקרי המוות בעולם בשנת 2017 ממחלות מקצועי¹

100%

שיעור הגידול במספר החיילים בעלי סעיף ליקוי בשמיעה בתחילת השירות לעומת תום השירות²

79%

מהלוחמים שהופנו למכון שמיעה ודיבור של צה"ל בשנת 2017 לא השתמשו במיגון שמיעה או השתמשו שלא כראוי באטמים

פעולות הביקורת

בחודשים אוקטובר 2018 עד יולי 2019 ביצע משרד מבקר המדינה ביקורת בנושא הבריאות התעסוקתית בצה"ל. הביקורת כללה בין היתר את הנושאים הבאים: עבודת המטה ותהליך קבלת ההחלטות בדבר הקמת מינהל הבריאות התעסוקתית בצה"ל, מימוש הקמת המינהל, הבקרה של מפקדת קרפ"ר (להלן - מקרפ"ר) בתחום הבריאות התעסוקתית, ניהול מידע וידע בתחום, ושימור השמע של חיילי צה"ל. הביקורת נעשתה בצה"ל ובמשרד הביטחון.

1. מחלות הנגרמות מחשיפה מתמשכת ומשמעותית לגורמי סיכון בעבודה.

2. ממצאי ניתוח רשומות של 50,000 חיילים ששירתו בחיל התותחנים ובחיל השריון בשנים 2005 - 2016 שערכה מפקדת קרפ"ר.

תמונת המצב העולה מן הביקורת

קו היעדר חלופות בעבודת מטה (עמ"ט) - מסמכי העמ"ט להקמת מערך בריאות תעסוקתית בצה"ל לא כללו בחינה של חלופות אפשריות להסדרת התחום, לרבות הצגה של היתרונות והחסרונות של כל חלופה תוך השוואה ביניהן ובחינת משמעותן, דוגמאות ונימוקים לדרך הפעולה הנבחרת.

קו **טרם אוישו ארבעה תקנים מתוך שבעה שאושרו לשנת 2018** להקמת מינהל הבריאות התעסוקתית בצה"ל - אגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה (אט"ל) לא אייש תקן רמ"ד בריאות תעסוקתית שאושר לו וזרוע היבשה לא העמידה וממילא לא איישה תקן לתפקיד זה. במקרפ"ר אוישו שלושה תקנים מתוך החמישה שאושרו.

קו **מתקיים שיתוף פעולה חלקי בלבד** בין מינהל הבריאות התעסוקתית במקרפ"ר למפקדת קצין הבטיחות הראשי ומבק"א³ יבשה.

קו **מקרפ"ר אינה מבצעת בקרה** כדי לוודא שמיישמים את הנחיותיה לאיסור שימוש במתקן, בצידוד או בחומר המסכנים את בריאותו של אדם. כמו כן, ענף בריאות תעסוקתית אינו מקיים ביקורות מטכ"ליות בתחום הבריאות התעסוקתית.

קו **מערכת מידע לתחום הבריאות התעסוקתית פותחה באופן חלקי** ואינה נותנת מענה מספק בתחום ניהול המידע. כמו כן, במקרפ"ר אין פעילות שיטתית לשימור הידע הקיים בצה"ל בתחום הבריאות התעסוקתית ולשיתופו בקרב כלל הגופים הרלוונטיים בצה"ל.

קו **אין ממלאים בקפידה את הוראת קרפ"ר בנוגע לשימור השמע של חיילים**, בפרט באימונים של חילות זרוע היבשה.

בשנת 2017 הוקם מינהל בריאות תעסוקתית בצה"ל שתפקידיו למפות גורמי סיכון העלולים להשפיע על בריאות המשרתים ואזרחים עובדי צה"ל במגוון מתארי הפעילות הצבאית, למנוע תחלואה באמצעות מניעת חשיפה לגורמי סיכון, ולבצע הערכות סיכונים ופעילויות להפחתת סיכונים.

גיבוש תמונת מצב מטכ"לית בתחום הבריאות התעסוקתית - בספטמבר 2019 הנחה סגן הרמטכ"ל את מבקר צה"ל לבצע במהלך שנת העבודה 2020 ביקורות בתחום הבריאות התעסוקתית לצורך "מתן תמונת מצב מטכ"לית".

אגף שיקום נכים במשרד הביטחון, בשיתוף מקרפ"ר, החל לבחון את התביעות שהוגשו לאגף בגין חבלות (לרבות פגיונות שמיעה) בשנים 2010 - 2015 כדי לשקף את תמונת המצב ולספק לצה"ל מידע שיאפשר לו ייזום פתרונות מניעתיים. בכוונת אגף שיקום נכים להרחיב את התחקירים לשנים נוספות ולתביעות שהוגשו לאגף בגין מחלות.

צה"ל נערך לביצוע בדיקות סינון שמיעה למועמדים לשירות ביטחון (מלש"בים), בשלב ראשון בלשכת הגיוס בבאר שבע.

3. מפקדת בטיחות ובקרת איכות.

4. בדיקת סקר שמבצע חובש ובה נבדק סף השמיעה באמצעות הולכת אוויר בתדרים מסוימים.

עיקרי המלצות הביקורת

על צה"ל להשלים את איוש התקנים במינהל הבריאות התעסוקתית ובהמשך לבחון אם הקמת המינהל ואיוש התקנים אכן הביאו לצמצום הפערים.

על מקרפ"ר לוודא שיש בידיה היכולת והכלים הנדרשים לביצוע בקרה שיטתית ועיתית בנושא יישום הנחיות לאיסור השימוש במתקן, בצידוד או בחומר המסכנים את בריאותו של אדם.

על זרוע היבשה להידרש לנושא היעדר מערכת מידע לניהול תחום הבריאות התעסוקתית בצה"ל ולהסיר חסמים קיימים. כמו כן, על קרפ"ר ליזום את הקמתו של מנגנון לשיתוף מידע וידע בתחום הבריאות התעסוקתית, שיסייע בלמידה רוחבית.

על זרוע היבשה, החילות ויחידות השדה לפעול למימוש מלא של הוראת קרפ"ר בנושא הגנה על חיילים מרעש מזיק, ובכלל זה עליהם לקיים הדרכה ותרגול בנושא אופן השימוש הנכון באמצעי מיגון שמיעה כאמור בהוראה זו. כמו כן יש להקפיד כי חיילים ישתמשו רק באמצעי מיגון שאישר חיל הרפואה.

סיכום

חשוב ואף הכרחי לשמור על הבריאות התעסוקתית של המשרתים בצה"ל והאזרחים עובדי צה"ל. למרות זאת, במועד סיום הביקורת טרם הושלמו כל המנגנונים הנדרשים לשם ניהולו המלא של תחום זה ותפקודו התקין.

משרד מבקר המדינה מציין לחיוב כי כבר בספטמבר 2019 קיים סגן הרמטכ"ל דיון בדבר ממצאי טיוטת דוח ביקורת זה והנחה לתקן את הליקויים.

